URBANO ČEBELARSTVO na Jesenicah

Zemljevid je nastal kot rezultat skupnega raziskovanja in dela udeležencev študijskega krožka Urbano čebelarstvo na Jesenicah. Njegov namen je bil opozoriti na pomen čebel in čebelarstva, predstaviti zanimivosti iz življenja čebel ter prikazati zelene površine in druge lokacije, pomembne za čebele in opraševalce. Hkrati spodbuja ohranjanje in sajenje medovitih rastlin ter čebelam prijazno ravnanje prebivalcev Jesenic.

ŠTUDIJSKI KROŽEK
URBANO ČEBELARSTVO NA JESENICAH

URBANO ČEBELARSTVO
NA JESENICAH

Založila: Ljudska univerza Jesenice
Za založnika: Majda Suljanović Hodžić
E-naslov: info@lu-jesenice.net
https://lu-jesenice.net/

Izdala: Ljudska univerza Jesenice
Mentorji študijskega krožka: Majda Suljanović Hodžić in Andrej Gregorač (Ljudska univerza Jesenice)
Zbral in uredil: Andrej Gregorač (Ljudska univerza Jesenice)

Slikovno in dokumentarno gradivo so prispevali naslednji člani študijskega krožka:
Ciril Bertoncelj, Monika Kunšič, Franci Richter in Andrej Gregorač, Tomaž Ravnihar

Oblikovanje in tisk: Panorama, Peter Simončič s.p.
Naklada: 3000 izvodov

Vse pravice pridržane.
Člani študijskega krožka prevzemajo vso odgovornost za zapisano vsebino ter morebitno škodo, ki bi z objavo vsebine nastala tretjim osebam.

Brez pisnega soglasja založnika je prepovedano reproduciranje, javna priobčitev, predelava ali kakršna koli druga uporaba te publikacije v kakršnem koli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem ali s shranitvijo s pomočjo tehnologije.

September, 2026

Registrirani čebelnjaki v občini Jesenice

Golica 1835
Jakljevo sedlo 1488
Klek - Petelinjek 1753
Mala Golica 1646
Ptičji vrh 1550
Hruški vrh 1776
Jeseniška planina
Belska planina
Hruščanska planina
Suhi vrh 1339
Španov vrh 1334
PLANINA POD GOLICO
Dobršnik
PLAVŠKI ROVT
Jeklenica
HRUŠICA
Mirca 1025
JAVORNIŠKI ROVT
Planina Stamare
Sava Dolinka
AVSTRIJA
KRANJSKA GORA
JESENICE
Jelenkamen 1096
Javornik
Plavž
Murova
Potoška planina
Kurja vas
Stara Sava
Malnež 846
Planski vrh 1299
Podmežakla
SLOVENSKI JAVORNIK
KOROŠKA BELA
Ajdna 1046
MEŽAKLA
Podkočna
Planina Oblek
KOČNA
LIPCE
Sava Dolinka
MOSTE
BLEJSKA DOBRAVA
Planina Obranca
Radovna
LJUBLJANA
RADOVLJICA
BLED
Soteska Vintgar

Panorama
www.panoramske-karte.si

POMEMBNE ČEBELARSKE ORGANIZACIJE

Čebelarsko društvo Jesenice
N: Cesta talcev 8B, 4270 Jesenice
T: 041 784 091

Čebelarsko društvo Antona Janše Breznica (Žirovnica)
N: Zabreznica 50I, 4274 Žirovnica
W: www.cd-a-jansa-breznica.si
T: 041 437 462
E: info@cd-a-jansa-breznica.si

Čebelarsko društvo Kranjska Gora
N: Kolodvorska ulica 1B, 4280 Kranjska Gora
E: info@cd-kranjska-gora.si

Čebelarski razvojno-izobraževalni center Gorenjske (ČRICG)
N: Rožna dolina 50a, 4248 Lesce
W: www.cricg.si
T: 08 385 71 64
E: cebelarski.center@gmail.com

Čebelarski muzej Radovljica
N: Linhartov trg 1, 4240 Radovljica
W: mro.si/cebelarski-muzej
T: 04 53 20 520
E: mro@mro.si

Čebelarska zveza Gorenjske
N: Rožna dolina 50a, 4248 Lesce
W: www.czg.si
T: 041 523 781
E: tajnistvo.czg@gmail.com

Čebelarska zveza Slovenije (ČZS)
N: Brdo pri Lukovici 8, 1225 Lukovica
W: www.czs.si
T: 01 729 61 00
E: info@czs.si

ZANIMIVOSTI IZ ŽIVLJENJA ČEBEL

Medonosne čebele

Najstarejši primerek prednice čebel so našli ob Baltiku v jantarju. Fosil je nastal v obdobju eocena to je pred približno 40 milijoni let. Biokemične raziskave so pokazale, da so takratne čebele bolj podobne današnjim medonosnim vrstam čebel kot drugim vrstam. Zunanjost čebel se v minulih 30 milijonih letih skoraj ni spreminjala.

Med prave čebele, poimenovan rod Apis, danes sodi samo sedem vrst medonosnih čebel.

Ta rod šteje:
- A. mellifera – medonosna ali domača čebela;
- A. cerana - azijska čebela;
- A. koschevnikovi - rdeča čebela;
- A. dorsata - orjaška čebela;
- A. laboriosa - orjaška himalajska čebela;
- A. florea - pritlikava čebela;
- A. andreniformis - črna pritlikava čebela.

Naravna razširjenost medonosne čebele A. mellifera obsega Afriko z Madagaskarjem, Evropo do Skandinavije na severu in do Kaspijskega jezera na vzhodu, Arabski polotok in Malo Azijo, kjer se njen areal stika z arealom azijske čebele.

Evropske rase čebel:
- Prvotno je bila najbolj razširjena temna čebela A. mellifera, ki se je širila s Pirenejskega polotoka prek Zahodne in Srednje Evrope proti severu, vse do južnega roba Skandinavije.
- Na Apeninskem polotoku se je razvila italijanska čebela A. ligustica. Na Balkanu vse do vzhodnega obrobja Julijskih Alp, Visokih Tur, Karpatov in Panonske nižine pa kranjska čebela A. mellifera carnica. To so dandanes tri najpomembnejše rase medonosne čebele v Evropi.

Kranjska čebela

Kranjska čebela, tudi kranjska sivka ali kranjica, je pasma čebel, ki se je skozi čas prilagodila na naš prostor in podnebne razmere. Iz zgodovinskih vzrokov je za njeno domovino priznana Gorenjska. Je najbolj razširjena medonosna čebelja pasma na svetu, ki se veliko uporablja v čebelarstvu.

Prvi učitelj čebelarstva pri nas je bil Anton Janša iz Zabreznice, poznan kot začetnik modernega čebelarstva in eden najboljših poznavalcev čebel. Akademsko izobražen slikar je deloval kot prvi učitelj čebelarstva na cesarskem dvoru.

Model kranjske čebele v CRIČ

Kranjska čebela je izredno miroljubna in ne napadalna. Zelo je koristna za opraševanje kmetijskih kultur. Čebelarji pravijo svoji panogi poezija kmetijstva, kar ne pomeni, da gojijo čebele samo zaradi medu, temveč preprosto zato, ker imajo radi čebele. Brez čebelarjev pa čebele same ne morejo več preživeti. Zato je pomembno, da ohranjamo čebele, saj je od njih odvisno tudi naše življenje.

Miza za čebele se pogrne, ko zacvetijo divje češnje, zacvetijo dišeči travniki in listnata drevesa. Čebele nabirajo nektar, mlade čebele ga z dodajanjem encimov predelajo v med. V mestih je za čebele pomembno, da sadimo čim več medovitih dreves in cvetočih rastlin, saj ta koristijo tudi človeku.

Poleg ostalih opraševalcev (čmrlji, metulji, divje čebele itd...) je kranjska čebela najboljša opraševalka. Lokalno pridelan med je najbolj primeren človeku, ki živi v tem okolju, zato spodbujajmo lokalne pridelke, pri tem pa je pomembno, da ohranjamo čisto okolje, saj s tem poskrbimo za zdravo življenje čebel kot tudi človeka.

Življenjska doba čebel

Čebela delavka poleti živi približno 4–6 tednov, saj jo izčrpajo nabiranje hrane, čiščenje panja in druga opravila. **Zimska delavka** živi 4–6 mesecev. Izleže se konec poletja ali jeseni, ko si ustvari večje zaloge maščob in beljakovin za preživetje zime ter vzgojo prvega spomladanskega zaroda.

Trot običajno živi 21–55 dni, največ do štiri mesece. Po parjenju pogine, jeseni pa ga delavke izženejo iz panja. **Matica** živi 2–5 let. Je edina plodna samica, vendar jo čebelarji zaradi vitalnosti in številčnosti zalege navadno zamenjajo po dveh ali treh letih.

Čebele na satnici z matico

Radij gibanja čebel

Čebele najraje nabirajo hrano v oddaljenosti do **2 km od panja**, saj je to najbolj gospodaren radij in omogoča najintenzivnejše opraševanje. Če je paše premalo, letijo običajno do **5 km daleč**; pri radiju 3 km lahko ena družina opraši približno 28 km² površine. V suši ali ob pomanjkanju cvetočih rastlin lahko poletijo tudi **8–12 km**, vendar je tak let energijsko potraten, skrajšuje njihovo življenjsko dobo in v panj prinese manj hrane, saj večino hrane porabi za letenje.

Na radij vplivajo predvsem **razpoložljivost paše, vonjave cvetlic, vreme in konkurenca med panji.** Veter in dež gibanje omejita, večje število panjev na istem območju pa čebele pogosto prisili k daljšim poletom.

Čebelja družina

Število čebel v panju se skozi leto spreminja glede na letni čas in količino hrane. Poleti, junija in julija, je družina najmočnejša: šteje približno **40.000–60.000 delavk, 500–2.000 trotov** in **eno matico.**

Pozimi se čebele stisnejo v zimsko gručo in njihovo število pade na približno **10.000–20.000 delavk.** Trotov ni, saj jih delavke jeseni izženejo, matica pa ostane ena.

Spomladi se z začetkom paše in cvetenja število čebel hitro povečuje – z okoli 10.000 pozimi na približno **30.000–40.000 do konca maja.**

Čebelji roj

Razmnoževanje čebel

Razmnoževanje čebel je fascinanten proces. Mlada matica poleti iz panja na t.i. **svatbeni polet.** Na posebnih zbirališčih se visoko v zraku pari z več troti (običajno 10 do 20). Troti takoj po parjenju poginejo. Matica shrani semensko tekočino v svojem telesu in jo uporablja za oploditev jajčec do konca svojega življenja (več let), ne da bi se morala ponovno pariti.

Vrste čebel

Na Zemlji obstaja približno 20.000 vrst čebel. Nekatere čebele ne potrebujejo nektarja za med, ampak ga lahko pridelajo iz mesa.

ČEBELJA PAŠA

Skoraj 60 % Slovenije pokrivajo gozdovi, ki so pomemben vir čebelje hrane. Na drevju, grmovju in v zeliščnem sloju čebele nabirajo **medičino, mano, cvetni prah in propolis.** Medična oziroma nektar nastaja v cvetovih, mana pa na gozdnem drevju.

Surovina za oba vira je drevesni sok. Če se pretaka skozi medovnike, nastaneta nektar in pozneje cvetlični med. Pri nastanku mane sodelujejo **lubne uši in kaparji,** ki z rilčkom prodrejo do sitastih cevk in črpajo drevesni sok. Večino vode in hranil porabijo zase, preostanek pa izločijo kot sladke kapljice – mano oziroma medeno roso. Ta ni iztrebek, temveč filtriran in delno spremenjen drevesni sok. Čebele mano nato predelajo v **gozdni oziroma manin med.**

Poleg cvetličnega in maninega medu čebele pridelujejo še **cvetni prah, propolis, matični mleček, čebelji vosek in čebelji strup,** ki jih človek uporablja v prehrani, kozmetiki, apiterapiji ter farmaciji.

Na količino gozdnega medenja vplivajo predvsem: rastlina, na kateri se čebela hrani, vreme, škodljivci, bolezni in naravni sovražniki uši. Toplo in suho vreme navadno spodbuja njihov razvoj, močan dež pa lahko mano spere in ovira čebele pri nabiranju. Pomembno vlogo imajo tudi **gozdne mravlje**, ki se hranijo z mano, uši varujejo pred sovražniki in spodbujajo njihovo izločanje. Gozdovi z več mravljišči imajo lahko zato občutno večje donose medu.

Proizvajalci mane so del gozdne biocenoze. Z mano se hranijo mravlje in številne druge koristne žuželke, ki pomagajo uravnavati gozdne škodljivce. Ker uši in kaparji večinoma ne povzročajo pomembne škode zdravim drevesom, je njihov pomen za gozdno združbo pogosto večji od škode. Čebele pa del mane predelajo v kakovosten naravni med.

MEDOVITE RASTLINE IN ZELIŠČA NA VRTU IN TRAVNIKU

Te rastline in zelišča privabljajo opraševalce ter zagotavljajo čebelam pašo od pomladi do jeseni. Z njihovo zasaditvijo ustvarite čudovit, dišeč vrt in hkrati neposredno podpirate lokalne čebele ter druge opraševalce.

Najbolj medovita zelišča za vrt in travnik so: sivka, žajbelj, meta, šetraj, navadni ožepek ali izop, melisa, origano ali dobra misel, timijan ali materina dušica, ajd, gozdna spominčica, homuljica ali hermelika, inkarnatska detelja, jesenska astra, jesenska vresa, kanadska zlata rozga, lucerna, mali in veliki zvonček, malina, navadna facelija, navadni gabez, navadni gadovec, navadni regrat, oljna ogrščica, orjaška zlata rozga, plaščeva detelja, rožmarin, sončnica, srobot, črna detelja.

Apiterapija

Medovite balkonske rože

Polepšajo vaš dom in hkrati nudijo dragoceno hrano čebelam sredi urbanih središč. Tudi majhno balkonsko korito lahko postane pomembna postojanka za opraševalce, če vanj posadite prave cvetlice. Pri izbiri balkonskih cvetlic je ključno, da izbirate enojne (enostavne) cvetove. Polni (vrstnati) cvetovi namreč čebelam fizično onemogočajo dostop do nektarja in cvetnega prahu.

Najbolj medovite balkonske rože so: molovka, zonale ali pokončna pelargonija, brščjanaste pelargonije z enojnimi cvetovi, okrasni tobak, žametnica ali tagetis, bakopa, spomladanska resa.

Medovite okrasne grmovnice

Združujejo estetski videz vrta in bogat vir hrane za čebele ter druge opraševalce. Z njimi ustvarite čudovito strukturo vrta, živo mejo ali samostojne barvne poudarke.

Najbolj medovite okrasne grmovnice so: navadni nepozebnik, trojnata medovica ali bisernik, metuljnik, kalina ali liguster, vrtni hibiskus, evodija, pušpan.

Medovita sadna drevesa v sadovnjaku

So ključna za čebele, saj jim spomladi nudijo prvo obilno pašo po zimskem počitku. Hkratna prisotnost opraševalcev zagotavlja odlično oprašitev, kar neposredno prinaša večji in bolj kakovosten pridelek sadja. Skoraj vsa sadna drevesa so medovita, vendar se nekatere vrste odlikujejo po izjemno visoki proizvodnji nektarja in cvetnega prahu (peloda).

Najbolj medovita sadna drevesa so: češnja, višnja, sliva in češplja, jablana, hruška, breskev, marelica, kosmulja.

Cvetni prah

Divje in gozdne sadne vrste za rob sadovnjaka

Če imate v sadovnjaku ali ob njem nekaj več prostora, so divje sadne vrste izjemno medovite in odporne na bolezni:
Najbolj medovita so: navadna nešplja, divja češnja, pravi skorš, enovratni glog, divja trta, japonski dresnik, medena detelja, navadni brščjan, navadni češmin, robida, rumeni dren, črni trn.

Medovita gozdna drevesa

so najpomembnejši vir hrane za čebele v Sloveniji, saj zagotavljajo glavne in najbolj obilne medovite paše. Gozdni medi, kot so smrekov, jelov, lipov in kostanjev, izvirajo neposredno iz gozdnih sestojev. Ti ponujajo čebelam tako cvetlični nektar kot tudi mano (mano izločajo žuželke, ki sesajo rastlinske sokove na iglicah in listih).

Najbolj medovita so: prava lipa in lipovec, pravi kostanj, akacija, gorski javor, bukev, divji kostanj, hrast.

Hranjenje z mano na listih

Ključna iglavca (gozdna manina paša)

Iglavci ne cvetijo na način, da bi izločali nektar, vendar so za slovensko čebelarstvo ključni zaradi mane (medene rose).

Navadna smreka: Vir mane na smreki so ušice, ki se pojavijo v maju in juniju. Smrekov med je temno rdečerjav, gost in ima prijeten okus po smoli.

Bela jelka/hoja: jelova paša je ena najbolj cenjenih in skrivnostnih. Pojavlja se v juliju in avgustu (včasih vse do jeseni) ob prisotnosti jelovih kaparjev in ušic. Hojev med je zelo temen, skoraj črn z zelenkastim odtenkom, se skoraj ne strdi in nima izrazitega vonja, ima pa polno aromo.

SLOVENSKI MED

Certifikat Slovenski med z zaščiteno geografsko označbo (SMGO) je najvišje slovensko priznanje za kakovost in pristnost medu.

Oznaka s slovensko zastavo in evropskim znakom zagotavlja, da je med 100 % slovenskega porekla ter pridelan po strožjih merilih. Pri točenju in polnjenju ni bil izpostavljen visokim temperaturam, zato ohranja naravne lastnosti. Čebelarji so vključeni v strog nadzor Čebelarske zveze Slovenije, certifikat pa podeljujejo neodvisni organi.

Vsaka serija je laboratorijsko analizirana.

Med SMGO vsebuje največ 18,6 % vode in manj kot 15 mg/kg HMF (hidroksimetilfurfural), kar kaže na njegovo zrelost, svežino in neizpostavljenost pregrevanju.

Zagotovljeni so tudi sledljivost ter značilen okus, vonj in barva. Izbira SMGO pomeni preverjeno, varno in kakovostno naravno živilo slovenskega porekla.

ČEBELE IN ONESNAŽENOST

Čebele so občutljivi naravni kazalniki oziroma **bioindikatorji**, saj njihovo zdravje in njihovi pridelki odražajo stanje okolja. Vsak dan so v stiku z zrakom, vodo in rastlinami, zato se vplivi onesnaženosti lahko pokažejo v njihovem telesu, vedenju in medu. Vsak dan so v stiku z zrakom, vodo in rastlinami, zato se vplivi onesnaženosti lahko pokažejo v njihovem telesu, vedenju, medu, cvetnem prahu in propolisu.

Najbolj jih ogrožajo **škropiva in pesticidi**, ki se uporabljajo v kmetijstvu in vrtnarstvu. Že majhne količine lahko povzročijo težave z orientacijo, zaradi katerih se čebele ne vrnejo v panj, oslabijo njihovo odpornost ali povzročijo pomor. Na čebele vplivajo tudi onesnažen zrak, voda in tla ter različne snovi, ki jih rastline črpajo iz okolja.

Med je svojevrsten zapis okolja, v katerem živijo in nabirajo čebele. Z laboratorijskimi analizami lahko v njem določamo različne kemijske elemente in nekatera onesnaževala. Njihova vsebnost je povezana z rastlinami, tlemi in drugimi značilnostmi okolja, zato lahko med skupaj z drugimi čebeljimi pridelki pomaga pri spremljanju obremenjenosti okolja. Analiza cvetnega prahu razkriva botanični izvor medu in nam pove, katere rastlinske vire so čebele uporabljale na območju svoje paše.

Če panj postavimo na izbrano območje, na primer v bližino industrijskega obrata, lahko s spremljanjem stanja čebelje družine in analizo medu do neke mere ocenjujemo stanje narave, v kateri živimo. Pri radiju 3 kilometrov ena družina pokriva približno 28 km2 površine.

Čebela na paši

JUBILEJ ČEBELARSTVA: 140 LET POVEZOVANJA POD KRILI KRANJSKE SIVKE

Čebelarsko društvo Jesenice je leta 2023 obeležilo 140-letnico ustanovitve čebelarske organizacije na območju Zgornje Gorenjske. Leta 1883 so se v Lescah zbrali gorenjski čebelarji in sadjarji ter ustanovili Čebelarsko in sadjerejsko društvo za Kranjsko s sedežem na Jesenicah.

Društvo je povezovalo čebelarje iz Radovljice, Jesenic, Bohinja in Zgornje Gorenjske. Društvo je delovalo do leta 1889. Pozneje se čebelarjenje organizira v obliki podružnic in tako leta 1919 nastane Čebelarska podružnica Jesenice, leta 1928 pa podružnica Blejska Dobrava. Danes so društva na Gorenjskem povezana v Čebelarsko zvezo Gorenjske, povezava med društvi pa ostaja živa še danes, saj jih združuje ljubezen do kranjske sivke in zavezanost trajnostnemu čebelarstvu.

Jubilej ob 140 letnice ustanovitve čebelarske organizacije na območju Zgornje Gorenjske in obeležje, ki je bilo v ta namen postavljeno na Blejski Dobravi sta bila poklon preteklim generacijam ter spodbuda za povezovanje tradicije in sodobnega znanja v prihodnosti.

Obeležje čebelam na Blejski Dobravi

APITERAPIJA

Veda, ki se ukvarja z uporabo čebeljih pridelkov v zdravstvene namene, se imenuje **APITERAPIJA**.

APITERAPIJA je veda o krepitvi in ohranjanju zdravja s pomočjo čebeljih pridelkov in aerosolov (zmes zelo drobnih trdnih delcev ali kapljic tekočine, razpršenih v zraku) iz panja. Uporablja se kot dopolnilna oblika naravnega zdravilstva za preventivo, lajšanje težav in rehabilitacijo. V Sloveniji, kjer ima čebelarstvo bogato tradicijo, je ta oblika terapije izjemno razvita in priljubljena.

Glavni pridelki čebel in njihovi zdravilni učinki:
- **Med:** deluje protibakterijsko, krepi organizem in se uporablja za nego kože ter celjenje ran.
- **Propolis:** naravni antibiotik, namenjen predvsem lajšanju vnetij dihal in ustne votline.
- **Matični mleček:** izjemno hranljiva snov, ki dviguje imunski sistem in obnavlja celice.
- **Cvetni prah:** bogat vir proteinov, vitaminov in mineralov za splošno vitalnost.
- **Čebelji vosek:** uporaben v kozmetiki, oblogah in pri masažah.
- **Čebelji strup:** tradicionalno se uporablja pri revmatskih in sklepnih obolenjih.
- **Zrak iz panja (aerosoli** - zelo drobni trdni delci ali kapljice tekočine, razpršeni v zraku):
  - **Inhalacija aerosola** (apikomora): vdihavanje vlažnega, toplega zraka neposredno iz panja preko maske. Zrak je poln vonja po medu, propolisu in vosku, kar blagodejno vpliva na astmo, bronhitis in sinuse.
  - **Počitek v čebelnjaku:** sproščanje ob poslušanju čebeljega šumenja in brenčanja, kar dokazano zmanjšuje stres ter deluje pomirjujoče na živčni sistem.

Poleg uživanja čebeljih pridelkov, spada med uporabo čebeljih pridelkov z blagodejnimi učinki tudi masaža z medom (specializirana tehnika za razstrupljanje telesa in nego kože).